

Väliskulud keskkonnaökonomika vaatepunktist **Üllas Ehrlich**

TTÜ Keskkonnaökonomika professor

Mäetaguse mõis

19.05.2016

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOLI
MAJANDUSTEADUSKOND

Keskkonnamõju ja välismõju

Keskkonnamõju (*environmental impact*)

Keskkonna mõõdetavate parameetrite muutus inimtegevuse tagajärjel. Mõõdetakse loodusteaduslike meetoditega.

Välismõju (*externality*)

Ühe inimeste grupi tegevuse mõju teisele inimeste grupile ilma, et tekitav osapool seda arvestaks või kompenseeriks. Väljendub isiku või isikute grupi heaolu muutuses. Mõõdetakse sotsiaalteaduslike meetoditega.

Välismõju rahaline ekvivalent

Välismõju rahaline ekvivalent = väliskulu (*external cost*)

Välismõju sisestamine

Selleks on mitmeid võimalusi (näit. välismõju tekitaja maksustamine välismõju rahalise ekvivalendi ulatuses).

Välismõju kui piirkulu

- Väliskulu on võrdeline saastekahjustuste piirkuluga (*marginal damage cost*).
- See tähendab, et iga lisanduva saasteühiku tekitatav kahju ei ole mitte konstantne, vaid sõltub juba keskkonnas olevate saasteühikute hulgast, so keskkonnakvaliteedist.
- Ühe ja sama koguse saaste lisandumine keskkonda võib tekitada (peaaegu) olematu kuni suure keskkonnakahju (ja muidugi inimeste heaolu kaudu ka vastava väliskulu).

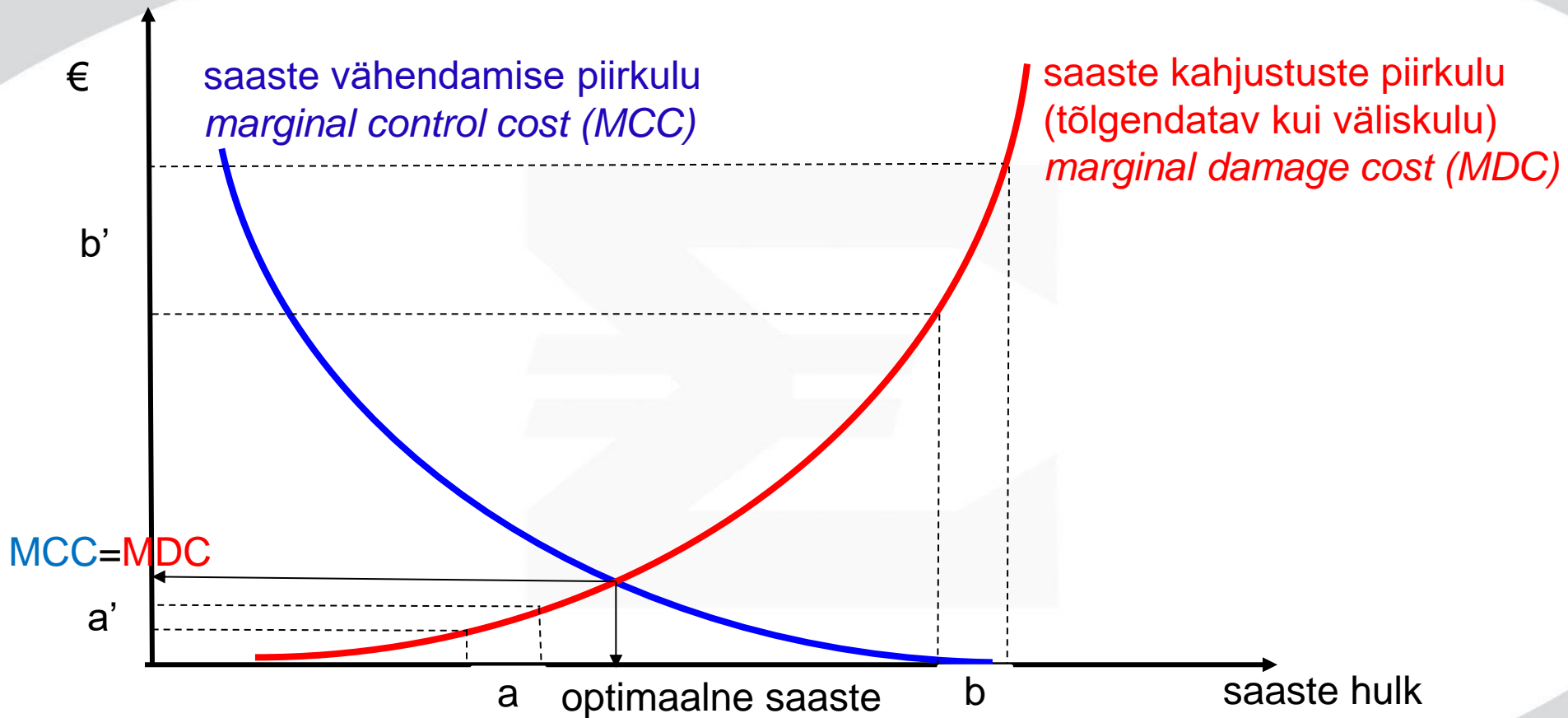

Negatiivne välismõju kui saaste

- Saaste vähendamise maksumus ja saaste poolt tekitatava kahju rahaline ekvivalent on piirväärtused ja alluvad piirkasulikkuse teooriale.
- **Saaste vähendamise piirkulu** (*marginal control cost, MCC*)- iga järgmise saasteühiku likvideerimise maksumus. (Üldjuhul on iga järgmise saasteühiku likvideerimine kallim.)
- **Saaste kahjustuste piirkulu** (*marginal damage cost, MDC*)- kahju (kulu), mida tekitab iga järgmine saasteühik. (Üldjuhul on kahju igast järgmisest saasteühikust suurem.)

Väliskulu kui piirkulu, optimaalne saaste

Välismõjude hindamise etapid

3 peamist etappi välismõjude hindamisel:

- välismõju identifitseerimine (määratlemine)
- välismõju kvantifitseerimine
- välismõju rahaline hindamine

Välismõju rahalise hindamise peamised meetodid

- Traditsioonilisel turul põhinevad
  - Muutused tootlikkuses
  - Doos-mõju (*dose-response*)
  - Preventiivkulud
  - Asendusculud
- Varjatud turul põhinevad
  - Hedooniline hindamine (*hedonic pricing*)
  - Reisikulud (*travel cost*)
- Konstrueeritud turul (*constructed market*) põhinevad meetodid
  - **Tingimuslik hindamine (*Contingent valuation method, CVM*)** mõõdab otseselt indiviidide heaolu
    - Väärtuse hindamine maksevalmiduse alusel (*willingness to pay, WTP*)
    - Väärtuse hindamine kompensatsioonivalmiduse alusel (*willingness to accept WTA*)

Milleks sisestada väliskulusid?

- 1) Pehmendada turu ebatäiuslikkuse e. turutõrke (*market failure*) mõjusid. Võtta arvesse turuväliste ressursside (näit. keskkonna isepuhastusvõime) kasutamine kauba või teenuse valmistamisel;
- 2) tagada ressursside optimaalne kasutamine (või paigutus), takistada keskkonnaressursside raiskamist;
- 3) tagada aus konkurents;
- 4) takistada indiviidi (või indiviidide grupi) heaolu tõusu teiste indiviidide (või indiviidide grupi) heaolu languse arvelt.

Väliskulude sisestamise abil saadud vahenditega (näit keskkonnamaksudega) kompenseeritakse välismõjudega tekitatud heaolu kadu.

Välismõju ja indiviidi heaolu

Indiviidi heaolu formeerumine

1. **Indiviid** püüab temale kättesaadavaid (nii materiaalseid kui ka mittemateriaalseid) hüviseid tarbida sellises mahus ja vahekorras, mis **maksimeerivad indiviidi heaolu.**

2. Igal inimese heaolu mõjutaval hüvisel on rahaline väärtus.

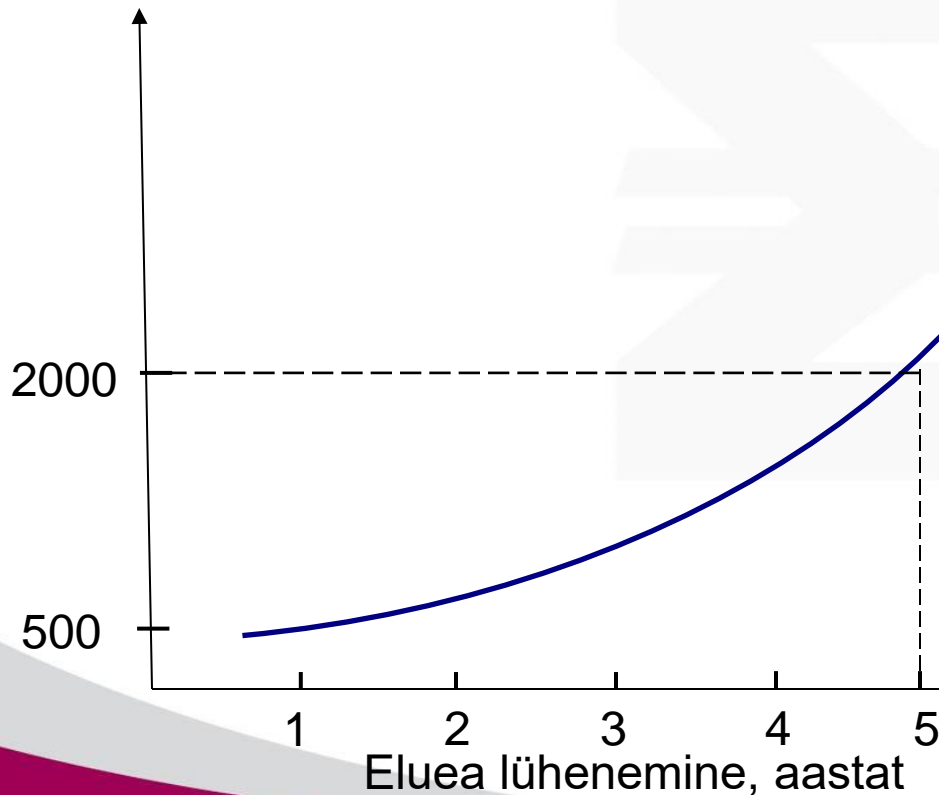
3. Võrdse väärtusega hüvised peavad olema omavahel (või üksteisega) asendatavad, ilma et heaolu väheneks.

Samaväärsuskõver

(ükskõiksuskõver, *indifference curve*)
sissetuleku ja eluea näitel

Kuusissetulek, EUR

Näitab hüviste kombinatsioone, millede puhul indiviidi heaolu ei muutu

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOLI
MAJANDUSTEADUSKOND

Põlevkivisektori tekitatud väliskulude sisestamise mõju heaolule

Ida-Virumaa

- + Keskkonnaseisund paraneb
- + Indiviidide tervis paraneb
- + Indiviidide eluiga pikeneb (?)
- Keskmise sissetulek väheneb
- Töötute osakaal kasvab

Eesti

- + Eesti kui keskkonnasõbraliku riigi imago EL-i kontekstis paraneb
- Üldine julgeolekuolukord halveneb
- Energiajulgeolek väheneb
- Töötute hulk suureneb

Kas väliskulude sisestamine loob väärtust?

Elektritootmise väliskulude sisestamise mõju elektri hinna struktuurile

Elektri hinna struktuur

Enne väliskulude sisestamist

Pärast väliskulude sisestamist

